

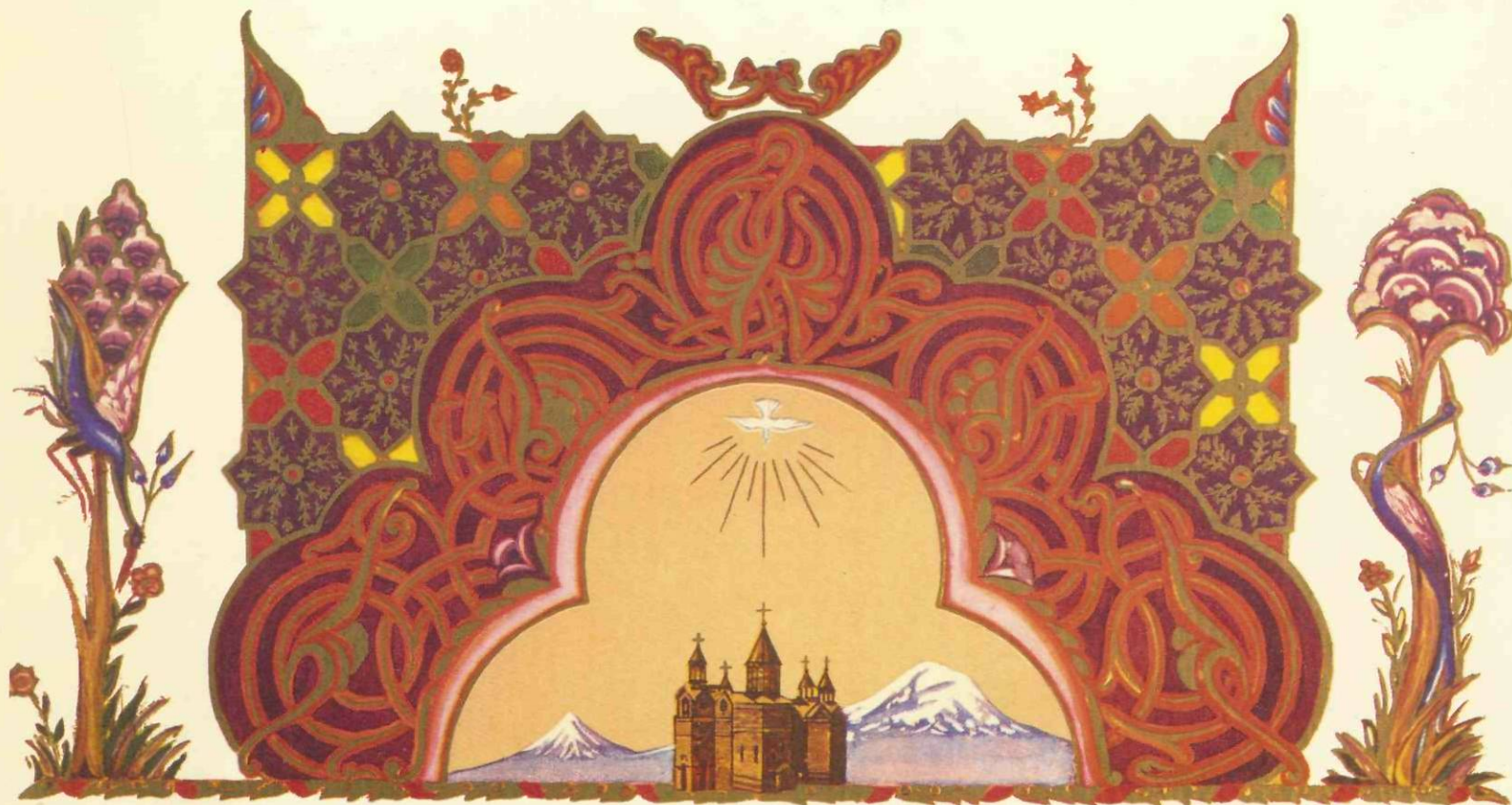
Μοναδικό
απόστο

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΣΤΗΝ

ΑΡΜΕΝΙΑ

24 Φεβρουαρίου 1989 κτίριο «Κωστή Παλαμά» του Πανεπιστημίου Αθηνών

Επιτροπή συμπράστασης στην Αρμενία – Κέντρο Αρμενικών Μελετών

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗΝ ΑΡΜΕΝΙΑ

Ιστορική - αναδρομή από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα

*Το θιβλικό όρος Αραράτ,
εθνικό σύμβολο του αρμενισμού,
χιλιοτραγουδισμένο από ποιητές,
συγγραφείς
και από τη λαϊκή μούσα.*

Ο ΑΡΜΕΝΙΚΟΣ ΛΑΟΣ

Όπως αποδεικνύουν γλωσσολογικά και άλλα δεδομένα, οι Αρμένιοι ανήκουν στην ομάδα των ινδοευρωπαϊκών λαών. Όσον αφορά την εγκατάστασή τους στη σημερινή τους πατρίδα, η κλασική θεωρία τους ήθελε να μεταναστεύουν εκεί το 2.000 π.Χ. (κατ' άλλους το 1200 π.Χ.) από τα Βαλκάνια. Σύμφωνα με την πιο πρόσφατη θεωρία των Σοβιετικών γλωσσολόγων Ιθάνωφ και Κανκρελίτζε, ο χώρος της ιστορικής Αρμενίας αποτελεί την κοιτίδα των ινδοευρωπαϊκών λαών. Αν η θεωρία αυτή

ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, οι Αρμένιοι πρέπει να θεωρηθούν ως ο παλαιότερος ινδοευρωπαϊκός λαός και η γλώσσα τους ως η παλαιότερη ινδοευρωπαϊκή γλώσσα. Άσχετα με το χρόνο προσέλευσής τους στην ιστορική τους πατρίδα, οι Αρμένιοι έχουν συγχωνευτεί με στοιχεία (π.Χ. Χουρρίτες), τα οποία ήταν φορείς των παλαιότατων πολιτισμών της Εγγύς Ανατολής και συνεπώς η πολιτιστική της κληρονομιά ανάγεται εν μέρει και σ' αυτούς.

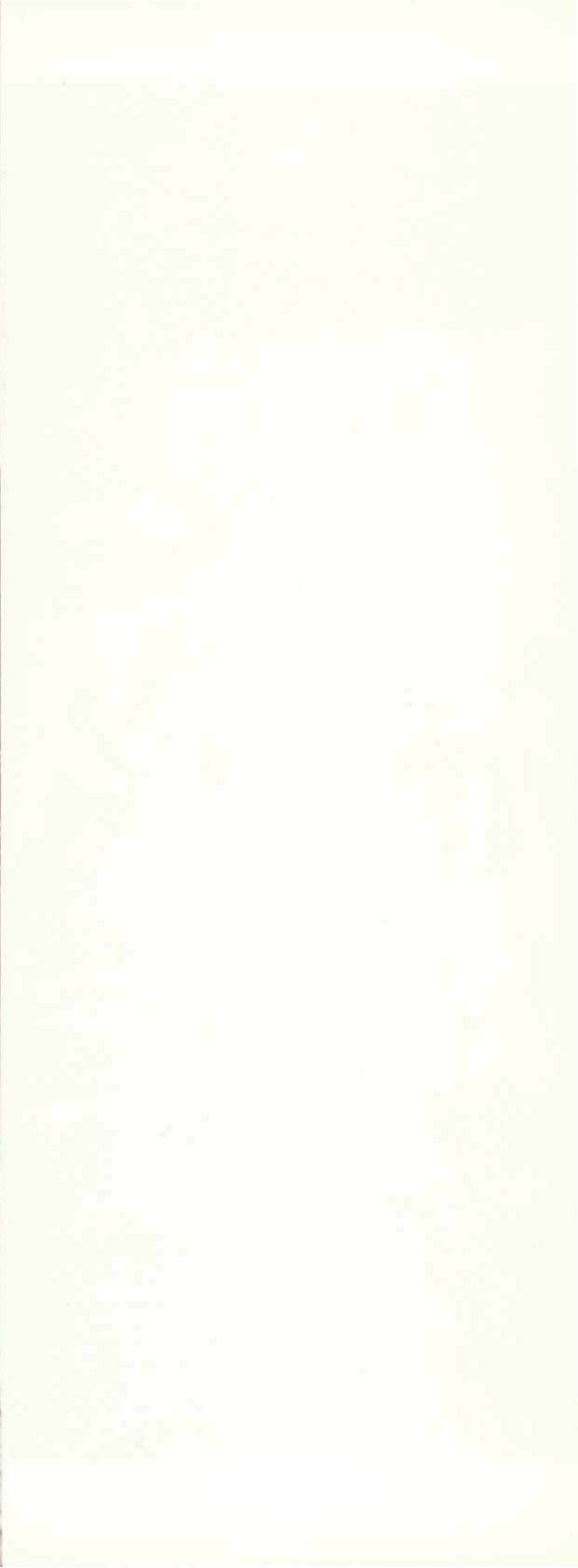
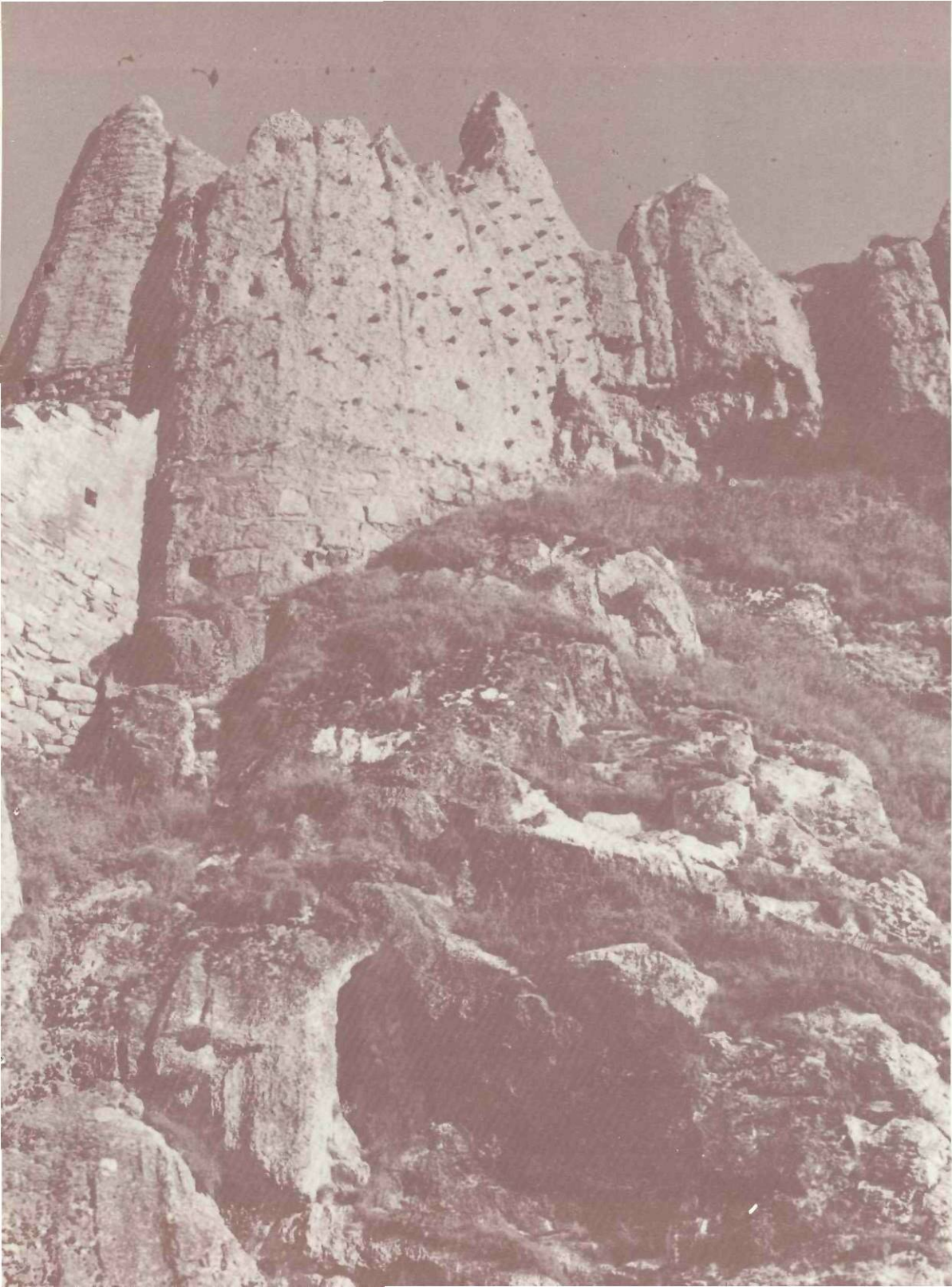

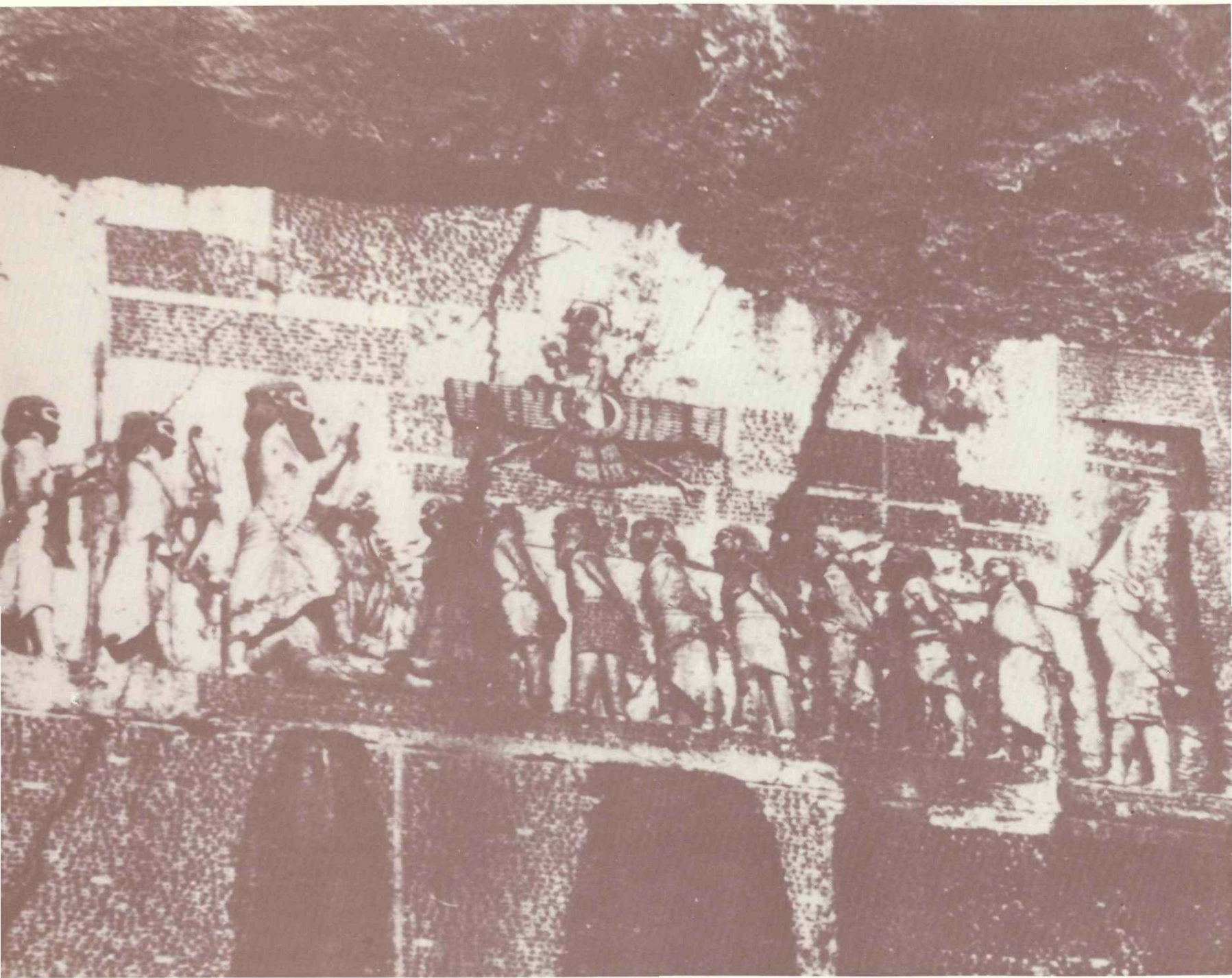
*Το ουραρτικό κάστρο του Βαν.
Η πόλη ήταν πρωτεύουσα της Ουραρτού
και ονομαζόταν Τούσπα
(Θωσπίτης κατά τους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς).
Το σημερινό όνομα «Βαν»
προέρχεται από τον όρο «Μπιαίνα»
με τον οποίο οι Ουράρτιοι
αποκαλούσαν τη χώρα τους.*

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΟΥΡΑΡΤΟΥ

Το κράτος της Ουραρτού μπορεί να θεωρηθεί ως πρωτο-αρμενικό, αφού οι Αρμένιοι αποτελούσαν ένα από τα συστατικά στοιχεία του και κληρονόμησαν τον πολιτισμό του. Η Ουραρτού έφτασε στη μεγαλύτερη ακμή της κατά τον 10ο ως τον 7ο π.Χ. αιώνα. Πρωτεύουσά της ήταν η Τούσπα (κοντά στο σημερινό Βαν). Δυο άλλες σημαντικές πόλεις, η Τεϊσεμπανί και η Ερεπουνί ήταν χτισμένες στην περιοχή του σημερινού Γερεβάν. Ικανοί αρχιτέκτονες, μεταλλουργοί και κατασκευαστές

υδρευτικών έργων, οι Ουραρτού διατηρούσαν εμπορικές σχέσεις που έφταναν ως την Ετρουρία και αποτέλεσαν ισχυρό αντίπαλο της Ασσυριακής αυτοκρατορίας. Η κατάρρευσή τους κατά τα μέσα του 7ου π.Χ. αιώνα κάτω από τα πλήγματα των Σκυθών και των Μήδων έδωσε την ευκαιρία στους Αρμένιους να καταλάβουν την αρχή και να δημιουργήσουν το δικό τους κράτος.

ΠΕΡΣΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ

(540-330 π.Χ.)

Για δύο περίπου αιώνες, το νεογέννητο αρμενικό κράτος εντάσσεται στην αυτοκρατορία των Αχαιμενιδών της Περσίας και χωρίζεται σε δύο σατραπείες. Το 522 π.Χ. οι Αρμένιοι επαναστατούν, όπως και άλλοι υποτελείς λαοί. Ο Δαρείος Α΄ καταπνίγει την επανάσταση και απαθανατίζει τη νίκη του με επιγραφή και ανάγλυφες παραστάσεις στο βράχο του Μπεχιστούν. Στην επιγραφή αυτή αναφέρεται για πρώτη φορά ο όρος «Αρμενία». Κατά τη διάρκεια της υποτέλειάς τους στο περσικό κράτος, οι Αρμένιοι υφίστανται έντονη την πολιτιστική, θρησκευτική και κοινωνική επίδραση του κατακτητή. Στα πλαίσια όμως της σχετικής αυτονομίας που απολαμβάνουν, αναδεικνύεται και η πρώτη εθνική δυναστεία των Οροντιδών.

*Ο Τιγράνης ο Μέγας (95-65 π.Χ.)
οδήγησε την Αρμενία στο αποκόρυφο
της πολιτικής και στρατιωτικής ισχύος της.
Ηγεμόνας με ευρείες αντιλήψεις,
ο Τιγράνης επεδίωξε να μεταφυτεύσει στην Αρμενία
τον ελληνικό πολιτισμό.*

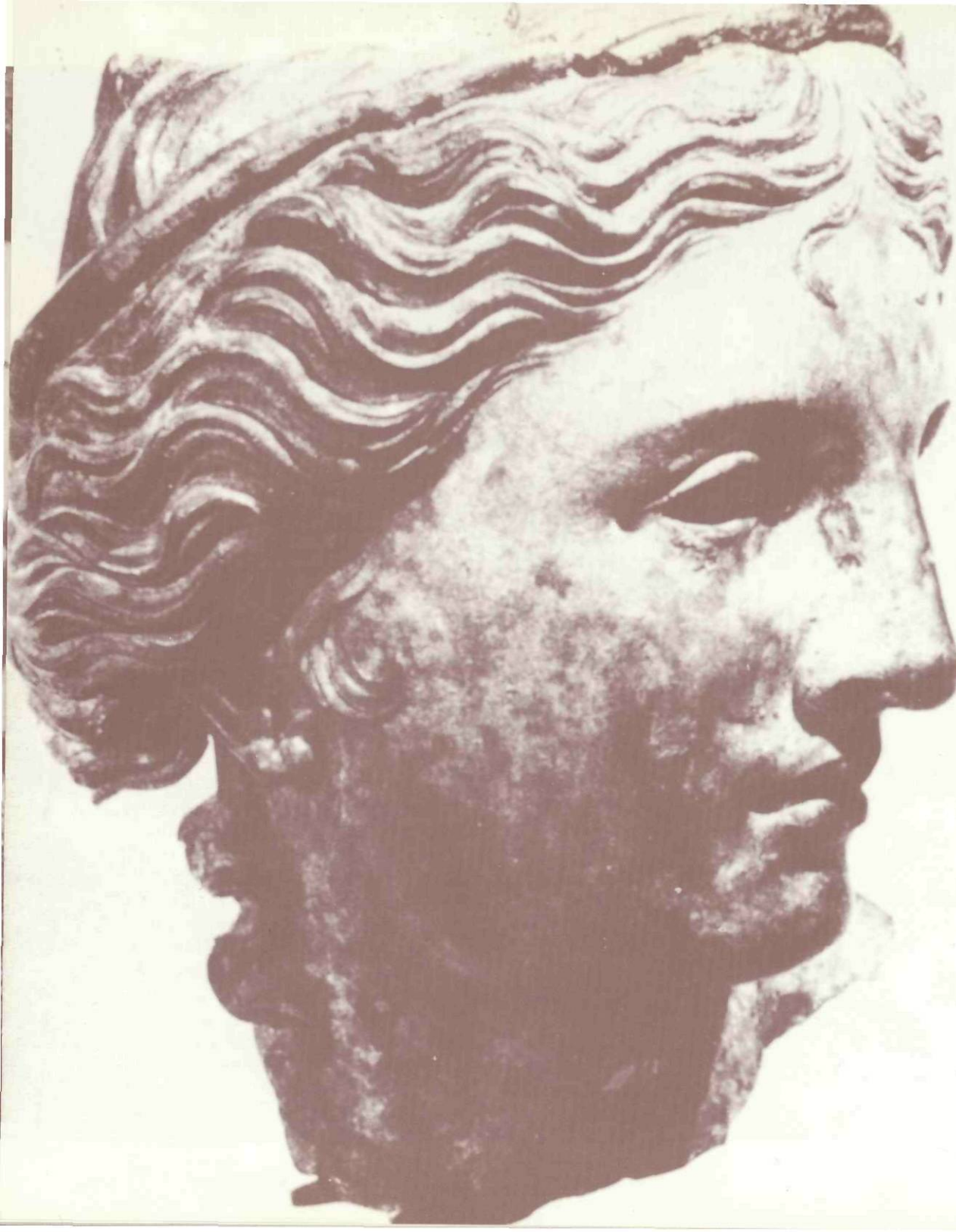
ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

(330 π.Χ. - 301 μ.Χ.)

Η κατάλυση του περσικού κράτους από τον Μέγα Αλέξανδρο οδηγεί στη σύντομη ανεξαρτησία της Αρμενίας και στην επαφή της με τον ελληνικό πολιτισμό, τον οποίο μεταλαμπαδεύει στην Ασία ο Μακεδών στρατηλάτης. Η ελληνική πολιτιστική επίδραση αντικαθιστά όχι όμως εντελώς, την περσική. Γεωγραφικό σταυροδρόμι Ανατολής και Δύσης, η Αρμενία θα είναι στο εξής και πολιτιστικό σταυροδρόμι. Ανάμεικτος αλλά και ιδιότυπος ο πολιτισμός της. Πιεζόμενοι και επηρεαζόμενοι από παντού, οι Αρμένιοι θα αποδειχθούν ανοιχτοί προς όλες τις κατευθύνσεις, χωρίς να αλλοτριωθούν και να αφομοιωθούν. Κατά τους ελληνιστικούς αιώνες, συγκεκριμένα υπό τις δυναστείες των Αρταξιδών και των Αρσακιδών, η αρμενική ταυτότητα αποκτά οριστική μορφή. Οι Αρμένιοι γράφουν στα Ελληνικά ή στα Αραμαϊκά και θυσιάζουν σε θεούς με περσική καταγωγή, αλλά διατηρούν βαθιά συνείδηση της ιδιαιτερότητάς τους και θα χύσουν γι' αυτήν το αίμα τους άπειρες φορές.

*Με την επιγραφή στο βράχο του Μπεχιστούν,
ο Δαρείος Α΄ απαθανάτισε
την επιβολή της κυριαρχίας του στην Αρμενία
και σε άλλες χώρες.*

*Οι Αρμένιοι παρέμειναν υποτελείς των Αχαιμενιδών
ως την κατάλυση του κράτους των τελευταίων.
Ανάμεσα στα είδη που κατέβαλλαν ως φόρο υποτέλειας
περιλαμβάνονταν τα περίφημα αρμενικά άλογα
και ορειχάλκινα αντικείμενα.*

Ορειχάλκινη κεφαλή αγάλματος
της θεάς Αναχίτ-Αφροδίτης
από τα Σάταλα της Αρμενίας
(περιοχή του σημερινού Ερζιντζάν).
Η επαφή με τον ελληνικό πολιτισμό
οδόγησε μεταξύ άλλων
σε έναν θρησκευτικό συγκριτισμό,
κατά τον οποίο οι θεοί
του αρμενικού πανθέου
ταυτίστηκαν με τους Ολυμπίους.

Ο ναός του θεού Ηλίου
στο Γκαρνί της Σοβιετικής
Αρμενίας (1ος μ.Χ. αιώνας).
Η επίδραση της ελληνικής
τεχνοτροπίας είναι εμφανής.

ΕΚΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

(301 μ.Χ.)

Το 301 μ.Χ. η Αρμενία γίνεται το πρώτο χριστιανικό κράτος στον κόσμο. Η υιοθέτηση του χριστιανισμού δείχνει την απόφαση του αρμενικού λαού να διατηρήσει την εθνική του ταυτότητα, διακόπτοντας κάθε επαφή με την Περσία και τη θρησκεία της. Παρόμοια άλλωστε απόφαση υπαγόρευσε την απόσχιση από την Ορθόδοξη Βυζαντινή Εκκλησία. Ο χριστιανισμός αποβαίνει σταδιακά ένα από τα κύρια στοιχεία της εθνικής ταυτότητας των Αρμενίων. Ταυτόχρονα, η απουσία συχνά ανεξάρτητης πολιτικής ηγεσίας μεταβάλλει την Εθνική Αρμενική Εκκλησία σε θεσμό που αποτελεί πυρήνα του πατριωτισμού και της νομιμοφροσύνης του αρμενικού λαού. Το σκληροτράχηλο και απέρπιτο αρμενικό πνεύμα βρίσκει στο χριστιανισμό δυνατότητες καλλιτεχνικής έκφρασης και δημιουργεί αριστουργήματα εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής, μικρογραφίας, ξυλογλυπτικής, λογοτεχνίας.

ΜΕΤΑΞΥ ΣΦΥΡΑΣ ΚΑΙ ΑΚΜΟΝΟΣ

Η στρατηγική αξία του αρμενικού υψιπέδου, καθιστούσε ανέκαθεν την Αρμενία μήλο της έριδος μεταξύ των δυνάμεων της Ανατολής και της Δύσης. Οι διαμάχες των Πάρθων και της Ρώμης και στη συνέχεια του Βυζαντίου και της Περσίας οδήγούσαν στην ερήμωση και συχνά στον τεμαχισμό της Αρμενίας. Παρά το ότι βρίσκονταν «στο μάτι του κυκλώνα», οι Αρμένιοι κατάφεραν να επιβιώσουν, να διατηρούν κάποια αυτονομία και να διαφυλάττουν, συχνά με μεγάλες θυσίες, την ταυτότητά τους. Το 451 οι υποτελείς στην Περσία Αρμένιοι (η Αρμενία είχε διαιρεθεί με συνθήκη το 387 μεταξύ Βυζαντίου και Περσίας με την τελευταία να κατέχει το ανατολικό και μεγαλύτερο τμήμα) αντιστάθηκαν ένοπλα στην απόπειρα των Σασανιδών ηγεμόνων να τους επιβάλουν τον Ζωροαστρισμό. Ο στρατηγός Βαρτάν Μαμικονιάν και οι μαχητές του, που έπεσαν στον αγώνα για την προάσπιση της εθνικής θρησκείας και ταυτότητας, κηρύχθηκαν άγιοι από την Αρμενική Εκκλησία. Η ημέρα κατά την οποία τιμάται η μνήμη τους έχει αναχθεί σε εθνική εορτή των Αρμενίων. Γιορτάζοντας αυτό που υπήρξε μια στρατιωτική ήττα, οι Αρμένιοι εξαίρουν την πρόθεση και όχι το αποτέλεσμα και διατρανώνουν την απόφασή τους να διατηρήσουν την ταυτότητά τους που δεν έπαψε ποτέ να απειλείται στη διάρκεια των αιώνων.

Το αρμενικό αλφάβητο που επινόησε το 405 ο μοναχός Μεσρόπ Μαστότς. Αποτελέσθηκε από 36 και αεγότερα από 38 στοιχεία. Η εισαγωγή του εξεφράζε την αναγκαιότητα να κηρυχθεί ο χριστιανισμός στην εθνική γλώσσα αλλά και εκείνην της έκφρασης με δικό της γραφικό σύστημα μιας ώριμης πλέον εθνικής κουλτούρας.

Η μάχη του 451 μ.Χ. στο Αβαράιρ (στη φωτογραφία μια απεικόνισή της σε τοιχογραφία του καλλιτέχνη Κ. Χατσατριάν) δεν υπήρξε νικηφόρα για τους Αρμένιους. Ωστόσο, οι τελευταίοι υποχρέωσαν τους Πέρσες

να υπαναχωρήσουν από το αρχικό τους σχέδιο της επιβολής στην Αρμενία της θρησκείας του Ζωροάστρη. Η επέτειος της μάχης Τιμάται σήμερα ως θρησκευτική και εθνική εορτή των Αρμενίων.

*Η κατάληψη από τους Βυζαντινούς
της αρμενικής πρωτεύουσας Ανί (1045)
άνοιξε στα ανατολικά της αυτοκρατορίας ένα ρήγμα
από το οποίο διήλθαν στη συνέχεια
αλληπάλληλα κύματα Τουρανών επιδρομέων.
Η Ανί (στη φωτογραφία ο καθεδρικός ναός της)
βρίσκεται ακριβώς πάνω στα σοβιετοτουρκικά σύνορα.
Η σοβιετική κυβέρνηση έχει ζητήσει
την απόδοσή της στη Σοβιετική Αρμενία
ως συμβολική χειρονομία καλής θέλησης
της τουρκικής πλευράς.*

ΑΡΜΕΝΙΑ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

Ανεξάρτητη ή προσαρτημένη στη βυζαντινή αυτοκρατορία, η Αρμενία αποτελεί ανεξάντλητη πηγή ιππέων, πεζικαρίων και στρατιωτικών διοικητών. Αρμένιοι είναι οι Βυζαντινοί στρατηγοί Ναρσής, Κατακαλών Κεκαυμένος, Ιωάννης Κουρκούας, Φιλάρετος, Βάρδας Σκληρός κ.ά. Αρμένιοι είναι και οι αυτοκράτορες Λέων ο Αρμένιος, Βαρδάνης Φιλιππικός, Ιωάννης Τσιμισκής και αρκετοί ακόμη. Η αρμενική Μακεδονική δυναστεία οδηγεί τη βυζαντινή αυτοκρατορία στον κολοφώνα της δόξας. Η ίδια η Αρμενία είναι ο ακατάβλητος φρουρός των ανατολι-

κών συνόρων μέχρι τον 11ο αι. Τότε οι βυζαντινοί αυτοκράτορες αρχίζουν να μετακινούν τους Αρμένιους προς το εσωτερικό της αυτοκρατορίας και να αντικαθιστούν τους γηγενείς των μεθοριακών στρατιωτικών τμημάτων με μισθοφόρους. Η πολιτική αυτή θα οδηγήσει στην ήττα του Μαντζικέρτ (1071), στην εξασθένηση της βυζαντινής δύναμης στη Μ. Ασία και, τέλος, στην υποδούλωση της Αρμενίας στους Σελτζούκους Τούρκους.

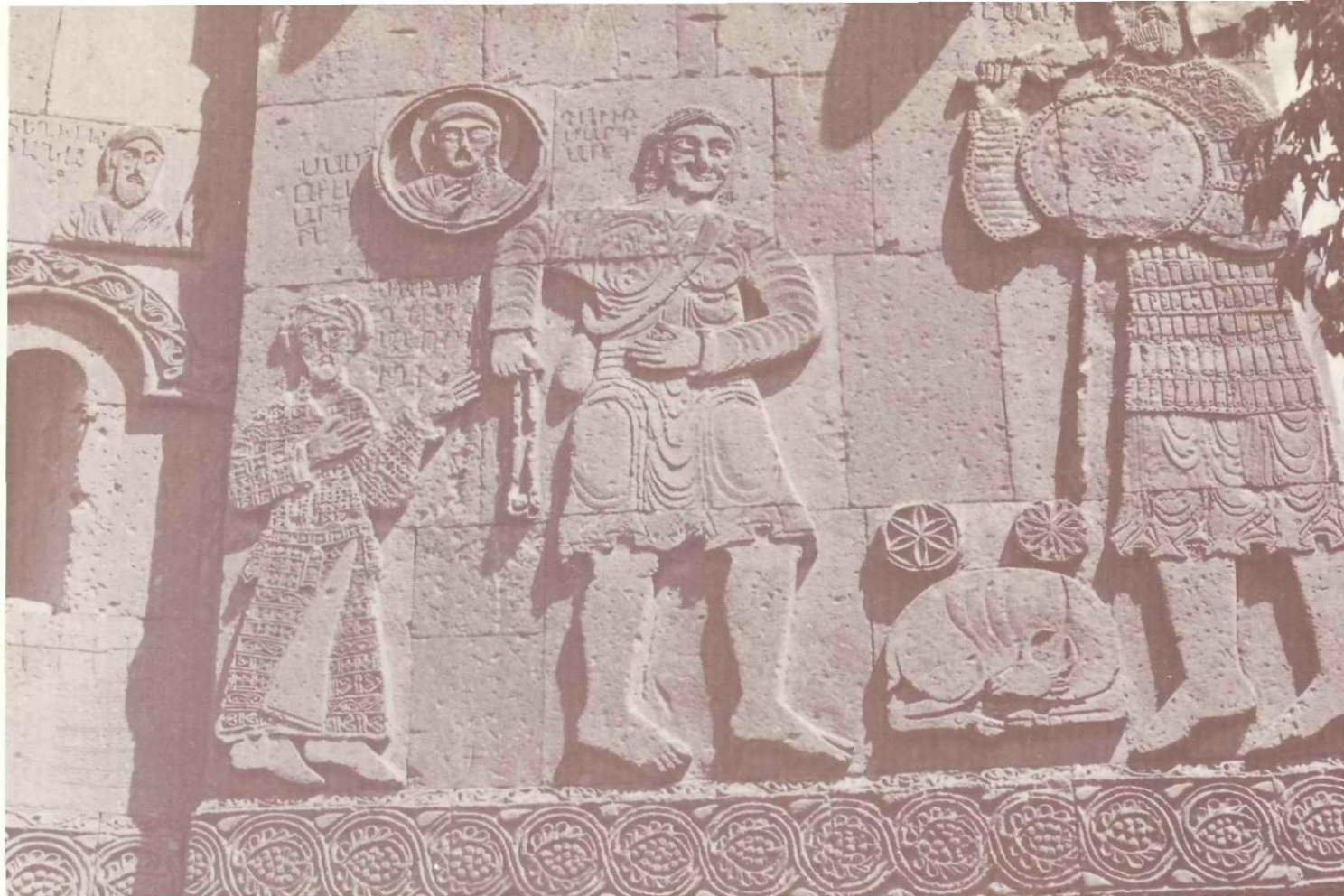
Ο Σασουνσί Ταβί,
ήρωας του ανάλογου
με τον Διγενή Ακρίτα δημοτικού «Έπους του Σασούν»
προσωποποιεί τον αγώνα του αρμενικού λαού
κατά των Αράβων εισβολέων.
Στη φωτογραφία το άγαλμά του στο σύγχρονο Γερεβάν.

Η ΑΡΑΒΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ

(650 - 850 μ.Χ.)

Κατά την περίοδο από το 650 έως το 850 μ.Χ. περίπου η Αρμενία βρέθηκε υπό την κατοχή των Αράβων. Η αραβική κατοχή είχε διακυμάνσεις. Άλλοτε ήταν ανεκτική και άλλοτε σκληρή. Οι Αρμένιοι επαναστάτησαν αρκετές φορές κατά του αραβικού ζυγού. Εξάλλου πολλοί Αρμένιοι ευγενείς κατέφυγαν στο Βυζάντιο, όπου πρόσφεραν εξαιρετικές υπηρεσίες ως στρατιωτικοί. Κατά τον 9ο αι. η αραβική αυτοκρατορία αρχίζει να παρακμάζει και οι Αρμένιοι ανακτούν την ανεξαρτησία τους. Η Αρμενία βρίσκεται τότε διαιρεμένη σε πολλά ανεξάρτητα πριγκηπάτα.

Στην περίοδο από τον 9ο ως τον 11ο αιώνα τα αρμενικά πριγκηπάτα γνώρισαν μεγάλη οικονομική και πολιτιστική ακμή. Από τα αριστουργήματα εκείνης της περιόδου είναι ο ναός του Τιμίου Σταυρού (κατασκευή 915-921) στο νησί Αχταμάρ της λίμνης Βαν. Στη φωτογραφία

ένα από τα θαυμάσια ανάγλυφα που κοσμούν την εξωτερική όψη του ναού. Το ανάγλυφο αναπαριστά τη μάχη μεταξύ Δαβίδ και Γολιάθ, αιώνιο σύμβολο της νίκης των αδυνάτων επί των δυνατών.

ΤΑ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΑΡΜΕΝΙΚΑ ΠΡΙΓΚΗΠΑΤΑ

(9ος - 11ος αι.)

Επωφελούμενες από την παρακμή της αραβικής αυτοκρατορίας οι αρμενικές φεουδαρχικές οικογένειες ανέκτησαν βαθμιαία την ανεξαρτησία τους και οργάνωσαν σε πριγκηπάτα τις περιοχές που είχαν υπό τον έλεγχό τους. Το σπουδαιότερο όλων ήταν αυτό των Παγκραντουνί (Βαγρατιδών), του οποίου ο ηγεμόνας Ασότ στέφθηκε «βασιλεύς των βασιλέων» από τον χαλίφη το 885. Πολύ σύντομα ο αυτοκράτορας του Βυζα-

ντίου έσπευσε να αναγνωρίσει το αξίωμα του Βαγρατιδών ευγενή. Η πρόσκαιρη αδυναμία των ισχυρών γειτόνων της (θέμα επαναλαμβανόμενο συχνά στην αρμενική ιστορία), επέτρεψε στην Αρμενία να γνωρίσει οικονομική και πολιτιστική ακμή. Τότε άνθησε η πρωτεύουσα των Βαγρατιδών, Ανί, η «πόλη με τις χίλιες και μια εκκλησίες». Η επεκτατική σε βάρος της Αρμενίας πολιτική των τελευταίων αυτοκρατόρων της Μακεδονικής δυναστείας οδήγησε στην εξασθένηση της αρμενικής ισχύος και άνοιξε τις πύλες της Μ. Ασίας στους Σελτζούκους εισβολείς που κατέλαβαν την Ανί το 1064 και διέλυσαν το βυζαντινό στρατό στο Μαντζικέρτ επτά χρόνια αργότερα.

Το αρμενικό κράτος της Κιλικίας (1080-1375) αποτέλεσε επί τρεις αιώνες μια προέκταση της εθνικής αρμενικής ζωής μετά από την υποδούλωση στους Τουρανούς της κυρίως Αρμενίας. Η αρμενική παρουσία υπήρξε σημαντική στην Κιλικία ως την παράδοσή της από τη Γαλ-

λία στην κεμαλική Τουρκία (1921). Τα ερειπωμένα σήμερα κάστρα της (στις φωτογραφίες ένα από αυτά) παραμένουν σιωπηλοί μάρτυρες του ενδόξου αρμενικού παρελθόντος της.

ΤΟ ΑΡΜΕΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΚΙΛΙΚΙΑΣ

(1080-1375)

Οι εκδιωγμένοι από τις πιέσεις των Βυζαντινών και των Σελτζούκων Αρμένιοι συγκεντρώθηκαν στην Κιλικία, όπου το 1080 ο πρίγκηψ Ρουπέν δημιουργεί ανεξάρτητο αρμενικό κράτος – μοναδική περίπτωση σε παγκόσμιο επίπεδο δημιουργίας εθνι-

κού κράτους έξω από τα εθνικά εδάφη. Το αρμενικό πρίγκηπάτο, βασίλειο αργότερα, της Κιλικίας αναπτύσσει αξιόλογο πολιτισμό, συμβάλλει στον αγώνα της χριστιανοσύνης κατά του ισλαμικού κόσμου, συμμετέχοντας στις σταυροφορίες, και επιδεικνύει εκπληκτική ζωτικότητα και μακροβιότητα. Το αρμενικό αυτό βασίλειο θα είναι το τελευταίο χριστιανικό κράτος της Εγγύς Ανατολής, που θα αντισταθεί, μέχρι το 1375, στους Μουσουλμάνους.

Η πατριαρχική οικογένεια, η κοινότητα, η εκκλησία, τα παραδοσιακά ήθη και έθιμα υπήρξαν κατά τους μακρούς αιώνες της σκλαβιάς το έσχατο καταφύγιο του αρμενισμού και η κίβωτός διαφύλαξης της εθνικής του ταυτότητας. Στις φωτογραφίες, εικόνες από τον κοινωνικό βίο της αρμενικής υπαίθρου κατά τον 19ο αιώνα.

ΜΑΚΡΑΙΩΝΗ ΔΟΥΛΕΙΑ

(1064-1828)

Η μακραίωνη περίοδος υποταγής στους Τουρανούς – αρχικά Σελτζούκους, ύστερα Τουρκομάνους και τελικά Οθωμανούς – αρχίζει για την κυρίως Αρμενία το 1064 και για το αρμενικό βασίλειο της Κιλικίας το 1375. Ωστόσο, υπήρξαν νησίδες του ιστορικού αρμενικού χώρου, που διατήρησαν για πολύ ακόμα την ανεξαρτησία τους. Οι αιώνες της δουλείας αποτελούν τη μελανότερη σελίδα στην ιστορία του αρμενικού λαού.

Η οικονομία οδηγείται στο μαρασμό. Ο πληθυσμός είτε σφαγιάζεται, είτε καταπιέζεται και αναγκάζεται να μεταναστεύσει. Σημειώνεται η δεύτερη αρμενική διασπορά. (Η πρώτη αφορούσε τη μεταφορά αρμενικών πληθυσμών σε περιοχές της βυζαντινής αυτοκρατορίας, όπως π.χ. στη Θράκη, την Κρήτη, την Κύπρο και τα αραβοβυζαντινά σύνορα, προκειμένου να ενισχυθούν η άμυνα και η ανάπτυξη των περιοχών αυτών.) Η Αρμενία απογυμνώνεται από το γηγενή πληθυσμό της και βυθίζεται σε απέραντο πολιτιστικό τέλμα. Μοναδική εξαίρεση είναι τα αρμενικά μοναστήρια, όπου ο μόχθος και το πάθος των μοναχών διατηρούν άσβεστη τη φλόγα του εθνικού πολιτισμού.

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ

(11ος - 19ος αι.)

Βυθισμένοι στη μουσουλμανική πλημμυρίδα που κατέκλυζε την Εγγύς Ανατολή, οι Αρμένιοι στρέφονται απεγνωσμένα σε ομοθρήσκους, κοντινούς (Γεωργία) ή μακρινούς (Ευρώπη, Ρωσία) και ζητούν βοήθεια για την απελευθέρωση της πατρίδας τους. Η Ευρώπη δεν μπόρεσε να συντρέξει τους χριστιανικούς λαούς της οθωμανικής αυτοκρατορίας, γιατί κι η ίδια βρισκόταν σε άμυνα: οι Τούρκοι έφτασαν για τελευταία φορά προ της Βιέννης το 1684. Εκτός τούτου, ήταν διχασμένη και εφάρμοζε αμφιλεγόμενη πολιτική. Η Ρωσία φαινόταν καταλληλότερη γι' αυτόν τον ρόλο. Οι Αρμένιοι είχαν πολλές φορές σπεύσει να καταταγούν εθελοντικά στις ρωσικές στρατιές, που μάχονταν κατά των Τούρκων και των Περσών στον Καύκα-

σο. Μεταξύ 1722 και 1730 το αρμενικό Καραπάγ κέρδισε πρόσκαιρα την ανεξαρτησία του και τη διακυβέρνηση ανέλαβε ο πρίγκηψ Ταβίτ Μπεγκ. Η κατάληψη αρμενικών εδαφών από τους Ρώσους - Καραπάγ το 1805, Γερεβάν, Ναχιτσεβάν το 1828, Καρς Αρνταχάν το 1878 - μετέτρεψε πολλούς Αρμένιους σε υπηκόους ενός αυταρχικού, αλλά πολύ προοδευμένου κράτους σε σύγκριση με τις θεοκρατικές φεουδαρχίες της Περσίας και της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η οικονομική και πολιτιστική πρόοδος των Αρμενίων μετά από λίγες μόνο δεκαετίες ήταν αλματώδης. Παράλληλα, ο ιστορικός αρμενικός χώρος ανακτά την αρμενική του ταυτότητα καθώς σημειώθηκε έξοδος των μουσουλμανικών πληθυσμών από τις αρμενικές επαρχίες της ρωσικής αυτοκρατορίας και αντίστοιχη εισροή Αρμενίων. Οι βάσεις για την προβολή του αρμενικού εθνικού ζητήματος είχαν τεθεί.

Η αντάρτισα Σατενίκ
κι ο γιός της.
Συχνά πήραν
κι οι γυναίκες
τα όπλα στον αγώνα
κατά του δυνάστη.

Όπως και στην περίπτωση της Ελλάδας,
τα κέντρα της αρμενικής εθνικής αφύπνισης
βρίσκονταν εκτός του εθνικού χώρου,
στις μεγάλες μητροπόλεις της αρμενικής διασποράς
(κυρίως στην Κωνσταντινούπολη και την Τιφλίδα).
Η σημερινή πρωτεύουσα Γερεβάν
δεν ήταν την εποχή εκείνη
παρά μια ασήμαντη επαρχιακή πολίχνη
της τσαρικής Ρωσίας.
Στη φωτογραφία, άποψη της κεντρικής οδού του Γερεβάν
στις αρχές του αιώνα μας.

ΕΘΝΙΚΗ ΑΦΥΠΝΙΣΗ

(19ος αι.)

Επηρεασμένη από τις γαλλικές επαναστάσεις και το ρωσικό επαναστατικό κίνημα, η αρμενική αστική τάξη αρχίζει να προβάλλει το ζήτημα της εθνικής αποκατάστασης του αρμενικού λαού. Πλειάδα διανοουμένων, εκ των οποίων πολλοί έχουν σπουδάσει σε πανεπιστήμια του εξωτερικού, γίνεται ένθερμος κήρυκας της εθνικής ιδέας. Πυκνό δίκτυο αρμενικών σχολείων, κτίζεται με τις δωρεές Αρμενίων αστών. Οι ποιητές υμνούν τη δόξα της πατρίδας κι οι δάσκαλοι μιλούν στους μαθητές για τα κατορθώματα παλαιών ηρώων της Αρμενίας. Οι δημοτικιστές πεζογράφοι και ο Τύπος δημιουργούν κοινό, που ενδιαφέρεται για την εθνική υπόθεση. Στην ύπαιθρο, η καταπίεση των αρχών ξεσηκώνει τους Αρμενίους αγρότες σε λαϊκό αντάρτικο. Ο ήχος των ετοιμόρροπων θεμελίων της οθωμανικής αυτοκρατορίας φτάνει στ' αυτιά των υπόδουλων Αρμενίων. Νιώθουν πως, μετά τους Έλληνες και τους Σέρβους, έχουν κι εκείνοι σειρά να λευτερωθούν. Στα 1862 το αρμενικό Σούλι, η αίτοφωλιά του Ζεϊτούν, ξεσηκώνεται για μια ακόμη φορά κατά του σουλτάνου. Η Ευρώπη ευαισθητοποιείται κι ο Ναπολέων Γ΄ παρεμβαίνει υπέρ των εξεγερθέντων. Στις Συνθήκες του Αγ. Στεφάνου και του Βερολίνου (1878) περιλαμβάνονται άρθρα για διοικητικές μεταρρυθμίσεις στην τουρκοκρατούμενη Αρμενία. Το αρμενικό ζήτημα παίρνει σάρκα και οστά.

Астафьевская улица. - Rue d'Astafieff.

Эривань. - Eriyan

Բաղադրված 1903 թվական, Յուլիան - Կառլ Գեորգ Գրեյսեր

ՓԵՆՏԱԿ (: ՕՒ ԱՓՈՏԻՉՄԵՆՈՒ)

ՕՒ ԺԻՄՐՈՒԻ-ԱՅՅԵԼՈՒ ԴԵՍ արմենիկի ԵՓԱՆԱՏԱՏԻՍԻՍԻ. ՅԵԳԼՄԵՆՈՒ ԱՓՈՒ ԴԱ ՏՆԼԱՅՆԱ ԴԵՍ ԱՅՐՈՒԿԻԱՏԻ, ՄԵԿԱՄՈՐՓՈՒԹԻԿԱՆ ՏԵ ԼԱԻԿՈՒ ԱՓԵԼՅԵԹԵՐՎԵՐԿԻԿ ՏՐԱԴՈՒ ՍՈՒ ԴԵՆ ԿԱԹՈԺԴԴՅՈՒՄ ԴՆ արմենիկան ԵՓԱՆԱՏԱԿԻԿԱՆ ԿՈՄՄԱՏԻՎԱՆ ԱՐՄԵՆԱՅԿԱՆ (ԻԴՐՍՈՒ ԴՈ 1885), ՅԻ-

ՎՏԱԿԻԱՆ (ԻԴՐՍՈՒ ԴՈ 1887) ԿԱԻ ԿԱՏԱԿՏՍՈՒԿԻՈՒՆ (ԻԴՐՍՈՒ ԴՈ 1890). ԶՈՆԴԱՏ ՄԵ ՏԵՐԻՏՍԵՍԻՍ ԿԱԻ ԿԱԿՈՒՅԻՍ ԴՆ ԱՐՄԵՆԻԿԱ ԿՈՒՆԱ, ԱՆԴԻՄԵԿՈՒՄԻՅՈՒՄ ԱԴԻԱԿՈՒ ՏԵ ԱՆԻՏԵՍ ՄԱՅԻՍ ԴՆ ՍՈԼԼԱՒԼԱՏԻՍՈՒՍ ԵՅԿԻՐՈՒՍ, ԱՓՈԿԱԴԵՏԻՏԻՍԱՆ ԴԵՆ ԱՄԴՈՒԿԻՄԻՍ ԴՆ ՏԿԼԱԿՈՒ ԱՐՄԵՆԻԿՈՒ ԼԱՈՒ ԿԱԻ ԵՅՄՓՍՈՒՄ ԴՆ ՓՐՈՆԻՄԱ ԴՆ, ԱՓՈՒՂԱԿՈՒՄ ՄԵ ԴՆ ԱԻՄԱ ԴՆ ՏԵՍ ՏԵՍ ԿՈՄԵԼՈՒ ԴՆ ԼԵՍԵՐԻԱՏԻՍ.

«Τζαν» (αγαπητός) και «κατς»(γενναίος) ήταν τα επίθετα με τα οποία ο αρμενικός λαός χαρακτήριζε τους φενταή ενώ η λαϊκή μούσα τους τραγούδησε στα «χεγαπογαγκάν γερκέρ» (επαναστατικά τραγούδια) εξάιροντας τα κατορθώματα και τις θυσίες τους και προβάλλοντάς τους ως πρότυπα που ενσάρκωναν τις ηθικές αξίες και αναβίωναν τις πολεμικές αρετές του έθνους.

ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ

(1894-1922)

Σφαγή... Η απάντηση του Τούρκου δυνάστη στο αίτημα του αρμενικού λαού για μεταρρυθμίσεις και βελτίωση της τύχης του. Ο σουλτάνος Αμπντούλ Χαμίτ Β΄ κάνει την αρχή και στη διετία 1894-96 σφάζει 300.000 Αρμενίους. Σε γενική δοκιμή

του μεγάλου εγκλήματος, το 1909, οι Νεότουρκοι σφάζουν 30.000 Αρμενίους στην Κιλικία. Οι ίδιοι εξοντώνουν κατά τη διάρκεια του Α΄ παγκόσμιου πολέμου 1.500.000 Αρμενίους. Και ο «ανανεωτής της Τουρκίας» ο Κεμάλ Ατατούρκ, επισφραγίζει τα εγκλήματα των προκατόχων του, σφάζοντας δεκάδες χιλιάδες Αρμενίους στον Καύκασο και στη Μ. Ασία. Η πρώτη γενοκτονία του αιώνα μας έχει ολοκληρωθεί. Ένας πολιτισμός με χιλιάδες χρόνια ζωής σβύνει οριστικά.

Η γενοκτόνα πολιτική που εφάρμοσε το οθωμανικό κατεστημένο κατά του αρμενικού λαού αφορούσε μια μακρόχρονη διαδικασία της οποίας αποκορύφωμα ήταν οι σφαγές του 1915-1922 (με θύματα 1.500.000 Αρμενίους). Η γενοκτονία αποσκοπούσε στην επίλυση του Αρμενικού ζητήματος δια της μαχαίρας και στον εκτουρκισμό της τουρκοκρατούμενης Αρμενίας η οποία παρεμβαλλόταν ανάμεσα στους Οθωμανούς και στους ομοφύλους τους του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας, οι οποίοι φιλοδοξούσαν να συναποτελέσουν μια τεράστια τουρανική αυτοκρατορία. Η φωτογραφία-ντοκουμέντο έχει τραθηχτεί από Γερμανό αξιωματικό που υπηρετούσε στον τουρκικό στρατό.

Το μνημείο της γενοκτονίας στο Γερεβάν. Οι πληγές δεν έχουν κλείσει. Οι μνήμες μένουν ζωντανές. Τα δικαιώματα απaráγραπτα.

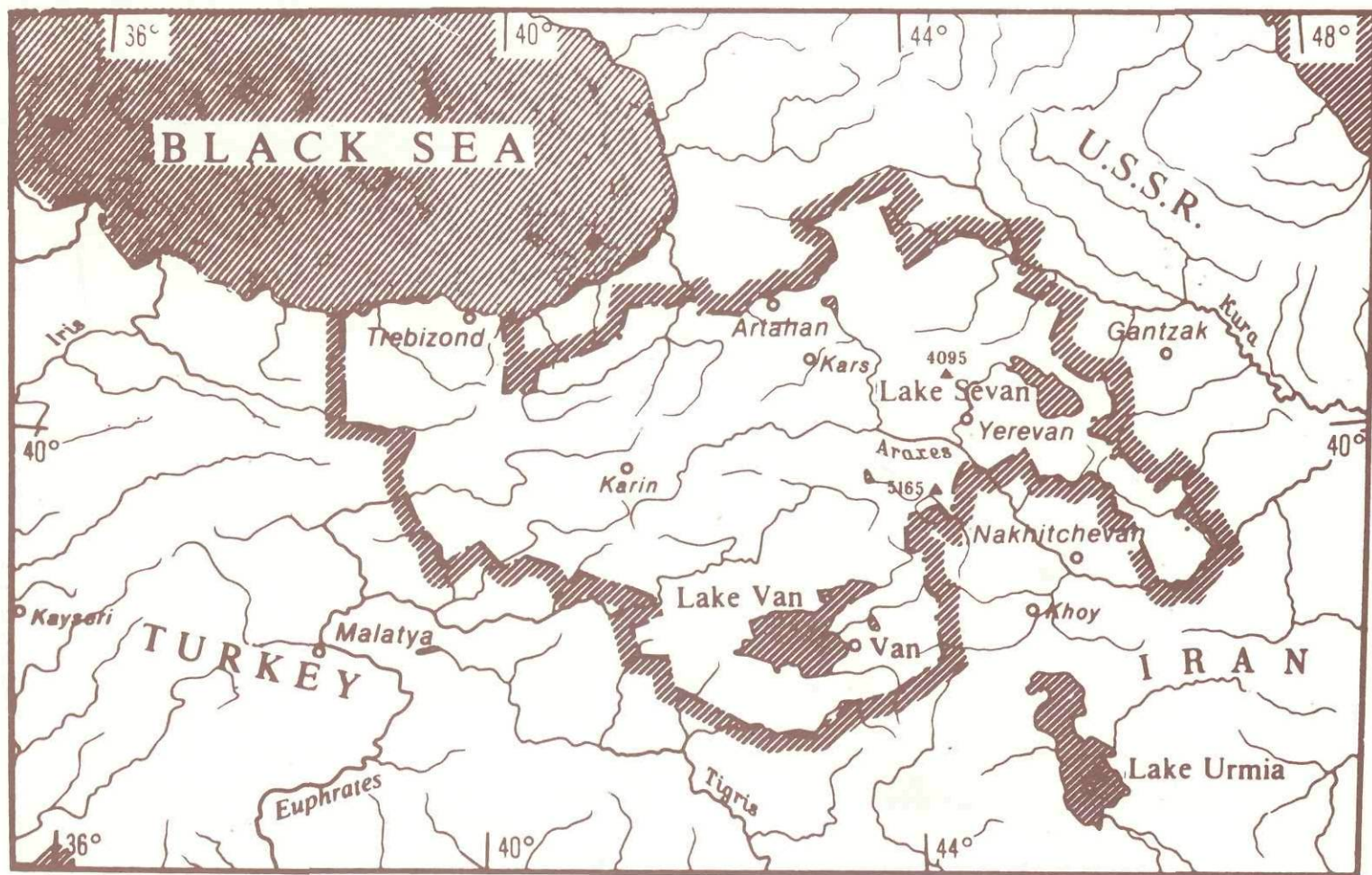

ΤΑ ΜΟΙΡΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ

(1914-21)

Ο Α΄ παγκόσμιος πόλεμος (1914-18) υπήρξε πολλαπλά μοιραίος για τον αρμενικό λαό. Η έκρηξή του ματαίωσε την εφαρμογή στην τουρκοκρατούμενη Αρμενία των πολυσυζητημένων μεταρρυθμίσεων που είχαν επιτέλους αποφασισθεί μετά από έντονες πιέσεις της Ρωσίας. Παράλληλα, απαλλαγμένο από τον ευρωπαϊκό έλεγχο, το τουρκικό κατεστημένο μπόρεσε να οργανώσει ανενόχλητο τη γενοκτονία των Αρμενίων της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Οι Αρμένιοι της Δύσης συνέβαλαν εθελοντικά στις πολεμικές προσπάθειες της Αντάντ, ενώ εκείνοι της Ρωσίας κατατάχθηκαν κατά δεκάδες χιλιάδες στον τσαρικό στρατό. Όταν, λόγω της Οκτωβριανής Επανάστασης, κατέρρευσε το μέτωπο του Καυκάσου, οι μεταμορφωμένες σε εθνικό στρατό αρμενικές μονάδες του τσαρικού καθεστώτος ανέκοψαν την προέλαση των τουρκικών δυνάμεων λίγο έξω

από το Γερεβάν. Το αποτέλεσμα ήταν η δημιουργία της βραχύβιας Δημοκρατίας της Αρμενίας (28 Μαΐου 1918). Οι Σύμμαχοι αναγνώρισαν το νέο κράτος και ο πρόεδρος των ΗΠΑ Ουίλσον του επεδίκασε ευρεία έκταση, η οποία περιλάμβανε ολόκληρη σχεδόν την ιστορική Αρμενία. Ωστόσο, η Αντάντ δεν πρόσφερε καμία ουσιαστική βοήθεια στους Αρμενίους, όταν το φθινόπωρο του 1920 τους επετέθη ο Κεμάλ. Υπό την πίεση των εισβολών η κυβέρνηση της Δημοκρατίας της Αρμενίας μεταβίβασε την εξουσία στους μπολσεβίκους (2 Δεκεμβρίου 1920). Η ένταξη της Αρμενίας στο Σοβιετικό κράτος δεν απέτρεψε την τουρκική κατοχή των ρωσικών από το 1878 επαρχιών Καρς και Αρνταχάν, ούτε την υπαγωγή στο Σοβιετικό Αζερμπαϊτζάν των επαρχιών Ναχιτσεβάν και Καραπάγ. Η ένταξη όμως αυτή προσέφερε τα εχέγγυα για τη φυσική και εθνική επιβίωση του αρμενικού λαού και την αλματώδη κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη του μικρού τμήματος του ιστορικού αρμενικού χώρου, που αποτέλεσε τη Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Αρμενίας.

Το Νοέμβριο του 1920
 ο πρόεδρος των ΗΠΑ Γ. Ουίλσον
 εξέδωσε την απόφασή του σχετικά
 με τα σύνορα της Αρμενίας και της Τουρκίας
 (οι οποίες είχαν δεσμευτεί με τη Συνθήκη των Σεβρών
 - 10 Αυγούστου 1920 - να αποδεχτούν τη διαιτησία του).
 Η «Αρμενία του Ουίλσον» (χάρτης ανωτέρω)
 περιλάμβανε το μεγαλύτερο μέρος των ιστορικών αρμενικών εδαφών
 και επίσης διέξοδο προς τη θάλασσα
 μέσω του ελληνικού Πόντου.

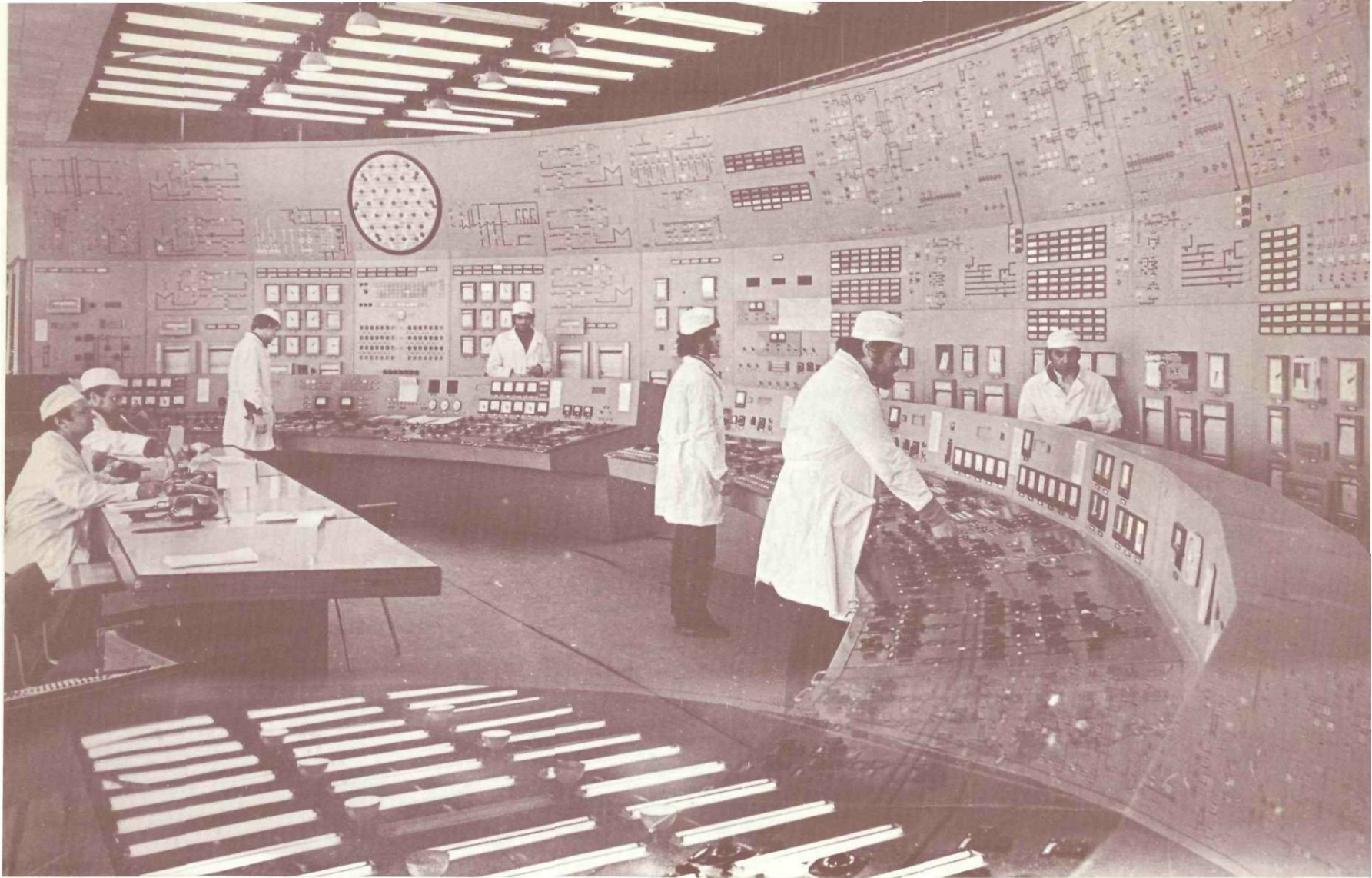
*Στα 70 χρόνια της σοβιετικής εξουσίας,
η αρμενική κοινωνία μεταμορφώθηκε
από αγροτική σε αστική
και έντονα βιομηχανοποιημένη.
Ανωτέρω, βιομηχανικός χάρτης
της Σοβιετικής Δημοκρατίας της Αρμενίας.*

Η ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΑΡΜΕΝΙΑ

Η Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Αρμενίας ιδρύθηκε στις 29 Νοεμβρίου 1920 και περιλαμβάνει μόνο το 1/10 των αρμενικών ιστορικών εδαφών, ενώ σ' αυτήν ζει το 50% περίπου των Αρμενίων του κόσμου. Λαός προσφύγων και ορφανών την εποχή της ίδρυσης της ΣΣΔΑ, οι Αρμένιοι σημείωσαν στα 70 χρόνια της σοβιετικής εξουσίας αλματώδη οικονομική και κοινωνική πρόοδο. Καθώς είναι το μόνο τμήμα του αρμενικού εθνικού χώρου, όπου έχει διατηρηθεί όχι μόνο ο αρμενισμός αλλά και η αρμενική κρατική υπόσταση, η Σοβιετική Αρμενία

ενσαρκώνει τις ελπίδες και τις προσδοκίες του αρμενικού λαού, για τη συνέχιση της ιστορικής πορείας του έθνους αλλά και την ανάκτηση των τουρκοκρατούμενων αρμενικών εδαφών. Το πρόσφατο κίνημα διεκδίκησης του Ορεινού Καραπάγ απέδειξε την απαρασάλευτη προσήλωση του σοβιετικού αρμενικού λαού στα εθνικά του δίκαια. Οι Αρμένιοι όλου του κόσμου νιώθουν υπερηφάνεια για τα επιτεύγματα της Σοβιετικής Αρμενίας στην οικονομία, τις τέχνες και τις επιστήμες και την αποκαλούν «ΒΕΡΑΤΖΝΒΑΤΖ ΧΑΪΡΕΝΙΚ» (αναγεννημένη πατρίδα). Είναι κοινή πεποίθηση, ότι η Σοβιετική Αρμενία θα ξαναγεννηθεί σύντομα μετά από τους καταστρεπτικούς σεισμούς του Δεκεμβρίου του 1988.

Είναι γνωστή η επίδοση των Αρμενίων
στις επιστήμες από τα αρχαία χρόνια.
Η Σοβιετική Αρμενία διαθέτει σήμερα
ένα υψηλής ποιότητας
επιστημονικό δυναμικό
και βρίσκεται στην πρωτοπορία
της σύγχρονης τεχνολογικής ανάπτυξης.

Η πλατεία Λένιν του Γερεθάν.
Η «ροδόχρωμη πρωτεύουσα», όπως αποκαλείται
από το χρώμα της πέτρας από την οποία
έχουν χτιστεί πολλά κτίριά της,
έχει χαρακτηριστεί ως μια
από τις ομορφότερες πόλεις.

Αγκαλιασμένα το παρόν και το παρελθόν,
η ιστορία και οι ελπίδες,
οι εμπειρίες και οι προσδοκίες.
Συμβολική φωτογραφία νέων
της Σοβιετικής Αρμενίας που χορεύουν
γύρω από μια μεσαιωνική εκκλησιά.

Το νέο Γερεβάν.
Η πόλη των 2770 χρόνων
που ζει μια νέα νιότη
και γεύεται μια πρωτόγνωρη ακμή.

Σχέδιο έκθεσης του ΟΑΣΠ στο έντυπο της επιτροπής για την συμπαράσταση στην Αρμενία

Οι καταστρεπτικοί σεισμοί που έπληξαν την Αρμενία το Δεκέμβριο του '88 μόνο σα βιβλική καταστροφή μπορούν να χαρακτηρισθούν. Μέσα σε λίγα δευτερόλεπτα της ώρας η μανία του Εγγέλαδου κυριολεκτικά ισοπέδωσε πόλεις και χωριά, θανάτωσε ή τραυμάτισε δεκάδες χιλιάδες ανθρώπους και απείλησε την ύπαρξη ενός σημαντικού τμήματος του περήφανου Αρμενικού λαού σε βαθμό που να παρομοιασθεί με νέα γενοκτονία.

Είναι γεγονός πως στην Αρμενία, όλες οι επιστημονικά καταγραμμένες σεισμικές καταστροφικές επιπτώσεις εμφανίστηκαν μεγιστοποιημένες ως προς την έκταση και την έντασή τους.

Μέσα στη γενικότερη ευαισθητοποίηση και την εκδήλωση ενδιαφέροντος της διεθνούς κοινότητας για την σεισμόπληκτη Αρμενία η Ελλάδα ανέλαβε ήδη και στο μέλλον οφείλει να κλιμακώσει πρωτοβουλίες και έργα συμπαράστασης στον δοκιμαζόμενο Αρμενικό λαό. Και αυτό επειδή αφ' ενός η χώρα μας δεν στερείται των επώδυνων εμπειριών που η μεγάλη σεισμικότητα της περιοχής προκαλεί και αφ' ετέρου επειδή η ιστορική μοίρα στο πέρασμα των αιώνων γαλούχησε και διατράνωσε την αδελφοσύνη των δύο λαών, του Ελληνικού και του Αρμενικού.

Η παραπάνω έμπρακτη εκδήλωση του διεθνούς ενδιαφέροντος και συμπαράστασης έτυχε θετικής υποδοχής από την Σοβιετική Ένωση και ειδικότερα από την Αρμενική Σοβ. Σοσιαλιστική Δημοκρατία, η οποία έδειξε πρόθυμη να

αξιοποιήσει κατά τον καλύτερο τρόπο την προσφερόμενη βοήθεια.

Παρ' όλα αυτά, κατά την πρώτη μετασεισμική φάση, φανερώθηκε η αδυναμία της παγκόσμιας κοινότητας να αντιμετωπίσει με επιτυχία την ανάγκη μαζικής εκτέλεσης επιχειρήσεων απεγκλωδισμού και διάσωσης επιζώντων κάτω από ερείπια. Έτσι θα θεωρηθεί εγγληματική αμέλεια η έλλειψη συντονισμού και η μη εντατικοποίηση των διεθνών προσπαθειών για τη βελτιστοποίηση της ικανότητας των κοινωνιών να διασώζουν το πολυτιμότερο αγαθό των πολιτών τους, τη ζωή. Στο θέμα αυτό η Ελλάδα αναγνωρίζοντας το μερτικό της στην εθύνη, ανέλαβε ήδη πρωτοβουλίες σε εθνικό αλλά και διεθνές επίπεδο.

Είναι βέβαιο ότι σήμερα είναι αδιαμφισβήτητη η διαπίστωση ότι η καταστροφή όχι μόνο δε λύγισε την Αρμενία, αλλά ότι με γοργούς ρυθμούς εξελίσσεται μια τεράστια επιχείρηση ανασυγκρότησης και ανοικοδόμησης των σεισμόπληκτων πόλεων και χωριών. Την κρίσιμη αυτή ώρα της λήψης σημαντικών τεχνικοοικονομικών αποφάσεων από τους αρμόδιους φορείς στην περιοχή και μετά την επιστροφή της Ελληνικής αποστολής εμπειρογνομόνων από την Αρμενία, υπάρχει ανάγκη για έμπρακτη συνδρομή του τεχνικού, επιστημονικού κόσμου της χώρας και για το πρόσωπο αλληλεγγύης και συνεργασίας του Ελληνικού λαού.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΜΠΩΚΟΣ

Διευθυντής του Οργανισμού Αντισεισμικού Σχεδιασμού και Προστασίας
ΟΑΣΠ

Αρμενία, Δεκέμβριος 1988...

Σεισμός... Οδύνη... Σπαραγμός...

Όμως, το χαμόγελο θ' ανθίσει πάλι στ' αρμένικα χείλη.
Όπως πριν...

Η ΑΡΜΕΝΙΚΗ ΔΙΑΣΠΟΡΑ

Από την Αυστραλία ως τον Καναδά και από τη Νότια Αφρική ως τη Σουηδία, οι μικρές ή μεγάλες αρμενικές κοινότητες συνθέτουν το πολυποίκιλο μωσαϊκό της αρμενικής διασποράς, η οποία αποτελεί το 50% των Αρμενίων του κόσμου. Αποτέλεσμα του βίαιου εκπατρισμού και της γενοκτονίας, η αρμενική διασπορά βρίσκεται σήμερα αντιμέτωπη με τη «λευκή γενοκτονία» την πολιτιστική δηλαδή αλλοτρίωση και την αφομοίωσή της από την κυρίαρχη κουλτούρα των κρατών-ξενιστών. Έτσι, το Αρμενικό ζήτημα τίθεται σήμερα με μια νέα, εξίσου επιτακτική μορφή. Θα επιτρέψει η ανθρωπότητα την πολιτιστική εξόντωση αυτού του λαού ή θα στρατευτεί στην υπόθεση της επιστροφής του στα εθνικά του εδάφη όπου – και μόνον εκεί – μπορεί να συνεχίσει δημιουργικά την εθνική του πορεία;

*Ο συνοικισμός του Δουργουτίου
(σχέδιο του Γιάννη Βαλαβανίδη).
Εδώ οι Αρμένιοι πρόσφυγες
πέρασαν αρκετές δεκαετίες
πλάι στους ομότιχούς τους Μικρασιάτες Έλληνες.
Οι προσφυγικές παράγκες που υπήρξαν
το λίκνο της αρμενικής διασποράς
είναι σήμερα παρελθόν.
Ωστόσο, αν η φυσική επιβίωση της διασποράς
έχει εξασφαλιστεί, η εθνική της επιβίωση
παραμένει εξαιρετικά αμφίβολη.*

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΗΣ ΑΡΜΕΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

(του Ντέηβιντ Μάρσαλ Λανγκ)

Καθηγητή Καυκασιανών Σπουδών
στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου

Κάτω Παλαιολιθική Περίοδος στην Αρμενία	500.000 π.Χ.	Πτώση της Χιττιτικής Αυτοκρατορίας	1200-1190 π.Χ.
Μέση Παλαιολιθική Περίοδος	100.000-40.000 π.Χ.	Εποχή του Σιδήρου στην Αρμενία	900 π.Χ.
Άνω Παλαιολιθική Περίοδος	40.000-12.000 π.Χ.	Βασιλεία του Αραμέ στην Ουραρτού	880-844 π.Χ.
Μεσολιθικός πολιτισμός	12.000-6.000 π.Χ.	Βασιλεία του Σαρντουρί Α' της Ουραρτού (ιδρυτή του Βαν)	844-820 π.Χ.
Νεολιθικός πολιτισμός	από το 6.000 π.Χ.	Ο βασιλέας Αργιστί Α' ιδρύει την Ερεπουνί (σημερινό Γερεβάν)	782 π.Χ.
Χαλκολιθικός πολιτισμός	από το 4.000 π.Χ.	Ίδρυση της Αργιστιχινίλι (Αρμαβίρ)	775 π.Χ.
Πρώιμη Εποχή του Χαλκού (Κουρο-Αραξιανός πολιτισμός)	3.200-2.000 π.Χ.	Οι Σκύθες και οι Χιμέριοι εισβάλλουν στην Αρμενία	730 π.Χ. και μετά
Μετανάστευση των Ινδοευρωπαϊών στην Αρμενία	περίπου 2.100 π.Χ.	Ο βασιλέας Σαργών της Ασυρίας εισβάλλει στην Αρμενία	714 π.Χ.
Μέση Εποχή του Χαλκού	2.000-1.500 π.Χ.	Πτώση του κράτους της Ουραρτού	590 π.Χ.
Ύστερη Εποχή του Χαλκού	1.500-900 π.Χ.	Κυριαρχία των Περσών Αχαιμενιδών στην Αρμενία	546-331 π.Χ.
Βασίλεια των Χουρριτών και των Μιτανί	περί το 1.400 π.Χ.	Ο Ξενοφών και οι Μύριοι διασχίζουν την Αρμενία	401-400 π.Χ.
Ακμή της ομοσπονδίας της Χαϊάσα	1.400-1.300 π.Χ.	Ορόντης Α' (ιδρυτής της δυναστείας των Οροντιδών)	401-344 π.Χ.
Εκστρατεία του Ασυρίου βασιλέα Σαλμανεσάρ Α' στην περιοχή του Βαν	1275 π.Χ.	Ίδρυση της πόλης Αρσαμόσατα από τον βασιλέα Αρσάμη	περί το 250 π.Χ.
Ακμή του πολιτισμού των «κουργκάν» στο Λιτσασέν	1250 π.Χ.		

Ίδρυση της πόλης Γερβαντασάτ από τον βασιλέα Ορόντη Δ΄	περί το 210 π.Χ.	Εισβολή των Αράβων στην Αρμενία και κατάληψή της	640-650
Βασιλεία του Αρταξία Α΄ ιδρυτή της δυναστείας των Αρταξιδών	190-159 π.Χ.	Πατριαρχία του Νερσές Σινόγ, κατασκευή της εκκλησίας Ζβαρντότς	641-661
Βασιλεία του Μεγάλου Τιγράνη	95-55 π.Χ.	Συγγραφή των επιστημονικών έργων του Ανανία Σιραγκατσι΄	περί το 650
Εκστρατεία του Λούκουλου στην Αρμενία	69-68 π.Χ.	Ο Αρμένιος Βαρδάνης Φιλιππικός γίνεται αυτοκράτορας του Βυζαντίου	711-713
Ο Πομπήιος εκστρατεύει στην Αρμενία	66-65 π.χ.	Ο Αρμένιος στρατηγός Αρτάβασδος καταλαμβάνει την αρχή στην Κωνσταντινούπολη	742
Εκθρόνιση και δολοφονία του Αρτάβασδου Β΄ από τον Αντώνιο και την Κλεοπάτρα	34 π.Χ.	Ο Λέων Αρμένιος γίνεται αυτοκράτορας του Βυζαντίου	813-820
Βασιλεία στην Αρμενία των Γεωργιανών πριγκήπων Μιθριδάτη και Ραδαμιστ	35-53	Αρχή της εξάπλωσης της αίρεσης των Τοντρακιτών	830-840
Βασιλεία του Τιριδάτη Α΄ (ιδρυτή της δυναστείας των Αρσακιδών)	53-100	Ο Ασότ Μπαγκρατουνί στέφεται «Βασιλέας των Βασιλέων»	885
Ο Κόρμπουλος εισβάλλει στην Αρμενία	58	Πατριαρχία του Ιωάννη του Ιστορικού	898-929
Ο Τιριδάτης στέφεται βασιλιάς της Αρμενίας από τον Νέρωνα στη Ρώμη	66	Ο βασιλιάς Σεμπάτ ο Μάρτυρας εκτελείται από τους Άραβες	914
Ο Τραϊανός εισβάλλει στην Αρμενία	113	Βασιλεία του Ασότ του Σιδηρού	914-928
Ο βασιλιάς Βαγάρς Α΄ ιδρύει το Βαγαρσαπάτ (σημερινό Ετσμιατζίν)	130	Ο αρχιτέκτονας Μανουέλ κατασκευάζει το ναό του Αχταμάρ για τον βασιλιά Γκαγκίκ του Βασπουραγκάν	915-921
Εκχριστιανισμός της Αρμενίας από τον Άγιο Γρηγόριο τον Φωτιστή	301	Γέννηση του Γρηγορίου του Ναρέκ	945
Ίδρυση της πόλης Ντβιν από τον βασιλιά Χοσρόβ Γκοντάκ	330	Βασιλεία του Γκαγκίκ Α΄, χρυσή εποχή του αρμενικού βασιλείου των Βαγρατιδών	989-1020
Διαμοιρασμός της Αρμενίας μεταξύ Βυζαντίου και Περσίας	387	Ακμή του αρχιτέκτονα Τιριδάτη της Ανί	980-1000
Επινόηση του αρμενικού αλφαβήτου από τον Άγιο Μεσρόπ	404	Ο αυτοκράτορας Βασίλειος Βουλγαροκτόνος προσαρτεί το αρμενικό βασίλειο του Βασπουραγκάν	1021
Τέλος της δυναστείας των Αρσακιδών	428	Βασιλεία του Γκαγκίκ Β΄, τελευταίου Βαγρατιδου βασιλιά	1042-1045
Μάχη του Αβαράιρ	451	Ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Μονομάχος προσαρτεί την Ανί	1045
Αρμενο-Γεωργιανή Μονοφυσιτική Σύνοδος του Ντβιν	506	Η Ανί καταλαμβάνεται από τους Σελτζούκους	1064
Αρχή της αρμενικής εθνικής χρονολογίας	552	Μάχη του Μαντζικέρτ	1071
Σχίσμα μεταξύ των Εκκλησιών της Γεωργίας και της Αρμενίας	607	Ο Αρμένιος πρίγκηπας Ρουπέν ιδρύει το πριγκηπάτο της Κιλικίας	1080
Κτίσιμο της εκκλησίας της Αγίας Χρισισιμέ από τον πατριάρχη Κομιτάς	618	Άφιξη των Σταυροφόρων στην Αρμενική Κιλικία	1097
Εκστρατεία του αυτοκράτορα Ηρακλείου στην Αρμενία και την Περσία	632-33		

Θάνατος του πατριάρχη Νερσές Σνοραλί	1123	Προσάρτηση από τη Ρωσία της Ανατολικής Αρμενίας	1828
Βασιλεία του Λέοντα Α΄ της Κιλικίας	1186-1219	Έκδοση στη Βενετία του λογιού περιοδικού «Παζμαθέμπ»	1843
Θάνατος του πατριάρχη Νερσές της Λαμπρόν	1198	Ζωή και δράση του ποιητή Οθαννές Τουμανιάν	1869-1923
Η Γεωργιανή βασίλισσα Ταμάρ καταλαμβάνει το Καρς	1206	Ζωή και δράση του ποιητή Αβετίκ Ισαχακιάν	1875-1957
Θάνατος του νομομαθούς και μυθογράφου Μεχιτάρ Γκος	1213	Στο άρθρο 16 της Συνθήκης του Βερολίνου προβλέπονται μεταρρυθμίσεις στην τουρκοκρατούμενη Αρμενία	1878
Βασιλεία του Χετούμ Α΄ στην Κιλικία	1226-1269	Γέννηση του ζωγράφου Μαρντιρός Σαριάν	1880
Η τέχνη του μικρογράφου Τορός Ροσλίν στο αποκορύφωμά της	1260-1270	Ίδρυση των αρμενικών επαναστατικών κομμάτων Αρμεναγκάν, Χιντσακιάν, Τασνακτσουτιούν	1885-1890
Οι Μαμελούκοι της Αιγύπτου λεηλατούν την Κιλικία	1206	Εξέγερση των Αρμενίων του Σασούν	1894
Ο Μάρκο Πόλο στην Αρμενία	1271	Σφαγή 300.000 Αρμενίων από τον σουλτάνο Αμπντούλ Χαμίτ	1894-1896
Οι Αιγύπτιοι καταλαμβάνουν την Χρόμκλα	1292	Εξέγερση των Αρμενίων του Ζεϊτούν	1895
Ζωή και δράση του φιλοσόφου Κρικόρ Τατεβατσι	1340-1411	Κατάληψη της Οθωμανικής Τράπεζας από Αρμενίους επαναστάτες	1896
Ο Λέων Ε΄, τελευταίος βασιλιάς της Αρμενικής Κιλικίας	1363-1375	Σφαγή 30.000 Αρμενίων στα Άδανα από τους Νεοτούρκους	1909
Ζωή και δράση του ιατρού Αμιντοβλάτ από την Αμάσεια	1416-1496	Οι Μεγάλες Δυνάμεις και η Τουρκία συμφωνούν για εφαρμογή μεταρρυθμίσεων στην τουρκοκρατούμενη Αρμενία	1914
Το πρώτο αρμενικό βιβλίο τυπώνεται στη Βενετία	1512	Ο Αρμένιος παρτιζάνος Αντρανίκ παίρνει το βαθμό του στρατηγού από τον Τσάρο για τη συμβολή του στη στρατιωτική προσπάθεια της Ρωσίας	1915
Οι Αρμένιοι της Τζούλφας εκτοπίζονται στο Ισπαχάν	1605	Εξόντωση 1.500.000 Αρμενίων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας	1915
Ζωή και δράση του Μεχιτάρ από τη Σεβάστεια ιδρυτή του μοναχικού τάγματος των Μεχιταριστών	1676-1749	Νίκη των Αρμενίων στο Σαρνταραμπάντ επί των Τούρκων και ίδρυση της Δημοκρατίας της Αρμενίας	1920
Ζωή και δράση του μεγάλου Αρμένιου τροβαδούρου Σαγιατ Νοβά	1712-1795	Ο πρόεδρος των ΗΠΑ Γούντροου Γουίλσον εκδίδει τη διαιτητική του απόφαση για τα σύνορα μεταξύ Αρμενίας-Τουρκίας	1920
Ο πατριάρχης Σιμεών εγκαθιστά το πρώτο – επί αρμενικού εδάφους – τυπογραφείο στο Ετσματζίν	1774	Η Αρμενία γίνεται σοβιετική δημοκρατία	1920
Έκδοση στο Μαδράς (Ινδίες) της πρώτης αρμενικής εφημερίδας «Αζταράρ» (Μηνύτωρ)	1794-96	Συμβολή του αρμενικού λαού στον αγώνα κατά του ναζισμού	1940-1945
Ζωή και δράση του πρωτοπόρου δημοτικιστή πεζογράφου Χατσατούρ Αποβιάν	1805-1848	Γιορτάζονται τα 2750 χρόνια από την ίδρυση του Γερεβάν	1968
Ίδρυση στη Μόσχα του Ινστιτούτου Λαζάρεφ	1815		
Ζωή και δράση του ζωγράφου Αϊβαζόφσκυ	1817-1900		
Ζωή και δράση του δραματουργού Καπριέλ Σουντουκιάν	1825-1912		

Το «Αφιέρωμα στην Αρμενία»
τυπώθηκε τον Φεβρουάριο του 1989
σε 4500 αντίτυπα στην Αθήνα

Έρευνα
Βαρτκές Αλιανάκ
Ιωσήφ Κασσεσιάν

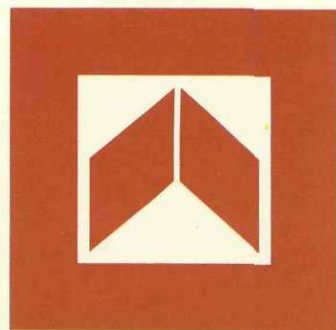
Κείμενα-λεζάντες
Ιωσήφ Κασσεσιάν

Καλλιτεχνική επιμέλεια
Άγγελος Καμπάνης

Η φωτογραφία του Κάστρου του Βαν
και το ανάγλυφο από το ναό του Τιμίου Σταυρού
είναι του καθηγητή Γιάννη Σχινά
Επίσης χρησιμοποιήθηκαν φωτογραφίες από το αρχείο
του Αρμενικού Μορφωτικού Συλλόγου «ΑΡΑΞ»
και το αρχείο του Κέντρου Αρμενικών Μελετών

Εκτύπωση

Γραφικές τέχνες Επαμ. Ταμπακόπουλος και Σία Ο.Ε.

ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

κτίζει το αύριο σήμερα